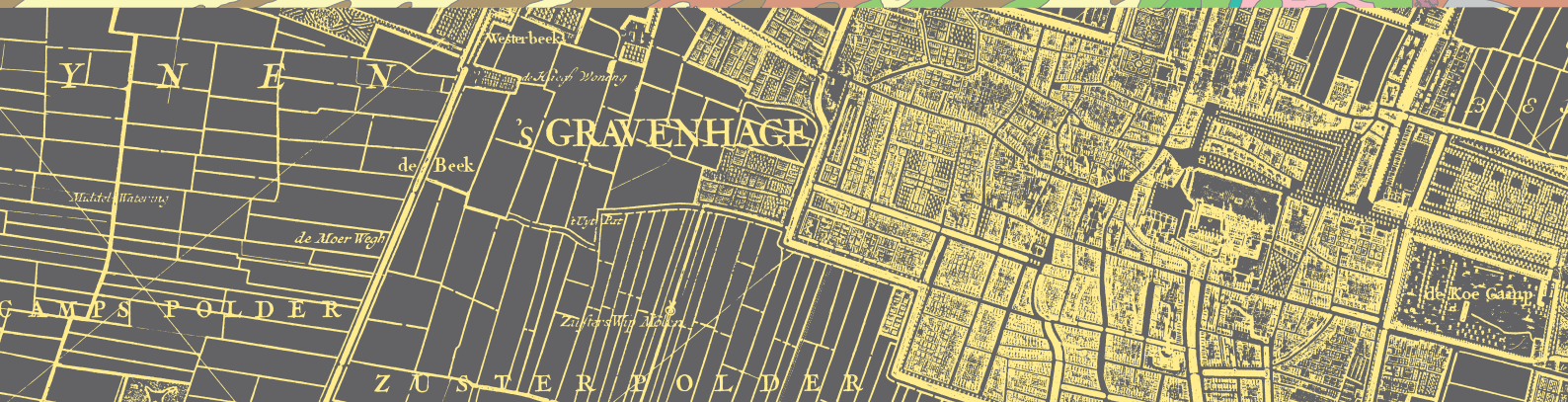

Den Haag

Archeologie Madestein- Vroondaal

5000 jaar wonen en werken langs de
Madepolderweg

Inhoudsopgave

Archeologie Madestein-Vroondaal	3
Inleiding	3
Het landschap	4
Laat-neolithicum (late nieuwe steentijd)	5
Bronstijd	6
IJzertijd	6
Romeinse tijd	7
Vroege middeleeuwen	10
Late middeleeuwen en nieuwe tijd	10
Literatuur	13

Archeologie Madestein-Vroondaal

Inleiding

Het archeologisch onderzoek in Madestein-Vroondaal begon in 2001 met een bureauonderzoek en mondde in de periode 2017-2021 uit in meerdere proefsleuvenonderzoeken en opgravingen. Dit verhaal richt zich vooral op de resultaten van de opgravingen aan de Madepolderweg 41 tot en met 57 (het gebied tussen tuindersvereniging Madestein en de Boomaweg) die werden uitgevoerd door ADC Archeoprojecten¹ uit Amersfoort en Archol² uit Leiden. De resten die werden opgegraven dateren uit de periode laat-neolithicum (circa 3500 jaar geleden) tot en met de nieuwe tijd. Uit alle tussenliggende tijdvakken, behalve de bronstijd en de vroege middeleeuwen, zijn resten opgegraven die we hieronder in chronologische volgorde kort zullen beschrijven. Maar, zoals te doen gebruikelijk in de archeologie, beginnen we met een korte duiding van de landschappelijke situatie aan de Madepolderweg.

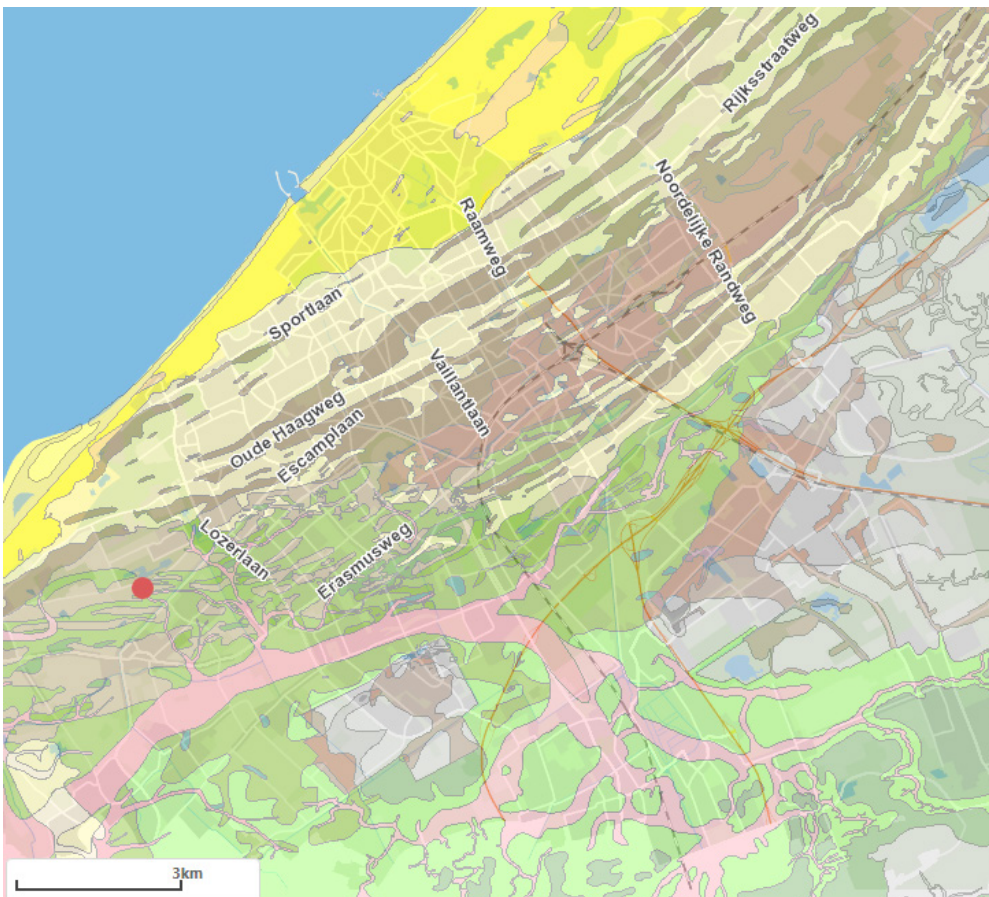
Het plangebied op een luchtfoto uit 2021. De oranje contouren geven de verschillende archeologische onderzoeken aan. De rode punten zijn archeologische boringen. Aan de rechterkant zijn de dichtgegooide proefsleuven nog te herkennen.

1 Vossen en Geerts 2022.

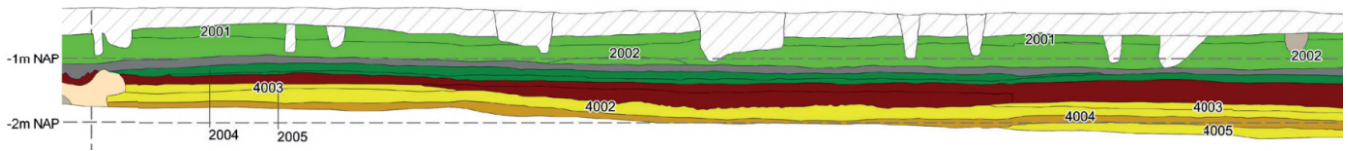
2 Van der Leije 2022.

Het landschap

Het landschap van Den Haag kenmerkt zich door de aanwezigheid van zand, klei en veen. Het zand vinden we in de kenmerkende strandwallen en duinen die op de geologische kaart van Den Haag zijn te herkennen aan de gele banen die parallel aan de kust liggen. De opbouw van deze strandwallen is gefaseerd gegaan; de oudste, de strandwal van Rijswijk-Voorschoten, ligt in het oosten en de jongste, de strandwal van Scheveningen, ligt in het westen. Op de strandwal daartussen, de strandwal van Den Haag, is in de 13de eeuw Die Haghe ontstaan. De strandwalcomplexen zijn zo belangrijk voor de bewoningsgeschiedenis van Den Haag omdat het hoge gebieden waren waarop mensen zich vestigden. Tussen deze hoge strandwallen lagen de strandvlaktes die vaak drassig waren en moeilijker begaanbaar. We gaan ervan uit dat dit moerasachtige gebieden waren waar men jaagde, viste, grondstoffen verzamelde en het vee weidde. De veenpakketten die in de natte strandvlaktes ontstonden, zijn op de geologische kaart te herkennen aan de bruintinten. De groentinten op de geologische kaart representeren kleiafzettingen. In circa 1000 v. Chr. was er een doorbraak van de zee vanuit de Maasmonding waardoor een krekensysteem met getijdewerking ontstond achter de strandwallen. Wij kennen dit systeem als de Gantel. De kleur roze geeft de diepere geulen en krekens van dit systeem aan. De kleiige oevers van het Gantelsysteem waren bewoonbare locaties. In de Romeinse tijd lijkt het Gantelsysteem niet meer actief te zijn, maar in de middeleeuwen vindt er nogmaals een doorbraak plaats, waarbij opnieuw overstromingen plaatsvinden. Na deze tijd legt men dijken aan en oefent de mens steeds meer invloed uit op de vorming van het landschap. Belangrijk is dat aan de Madepolderweg al de bovenstaande afzettingen zijn aangetroffen, zoals is te zien op een profieltekening van het ADC. Er is zand (geel) van een strandwal met duinen aanwezig die in het verlengde van de strandwal van Rijswijk-Voorschoten ligt. Delen van dit strandwalcomplex zijn afgedekt door veen (bruin) waarop weer klei (groen) ligt die is afgezet door het Gantelsysteem, zowel in de vroege fase vanaf circa 1000 v. Chr. als in de late middeleeuwen.

De geologische kaart van Den Haag (editie 2019) met bij de rode stip het plangebied Madestein-Vroondaal.

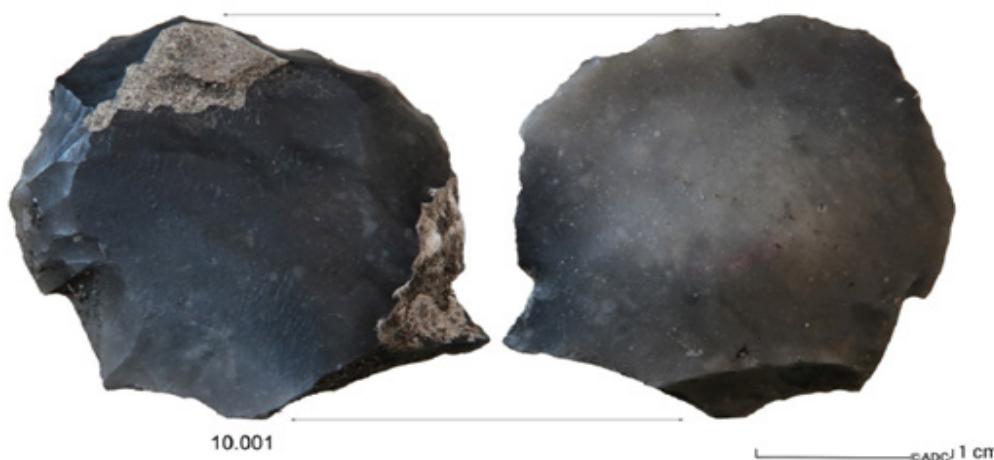
Tekening van een landschappelijk profiel (ca. 20 m) ter hoogte van het perceel Madepolderweg 55-57. Duidelijk te zien is de opeenvolging van zand (geel), veen (bruin) en klei (groen). Archeologen spreken hierbij vaak van 'gestapelde landschappen', waarbij op verschillende niveaus archeologische resten uit verschillende periodes zijn te verwachten.

Foto van het profiel met onderin twee neolithische looplagen (4004 en 4005).

Laat-neolithicum (late nieuwe steentijd)

Uit het laat-neolithicum (Vlaardingencultuur, circa 3400-2500 v. Chr.) zijn weinig resten gevonden, maar dat maakt ze zeker niet minder interessant. In een duin ter hoogte van het perceel Madepolderweg 55-57 zijn enkele paalsporen, wat handgevormd aardewerk en stukjes vuursteen aangetroffen. Een vuursteentje kon geïdentificeerd worden als een stuk gereedschap, een zogenaamde schrabber.

Dat het hier niet om een langdurig gebruikte nederzetting gaat, moge duidelijk zijn. Voor dit soort tijdelijke, kortstondige, mogelijk seizoensgebonden verblijfplaatsen denken we meer aan jacht- of viskampjes, of locaties waar grondstoffen werden verzameld.

Vuurstenen werktuigje, een zogenaamde schrabber, dat werd aangetroffen op het perceel Madepolderweg 55-57.

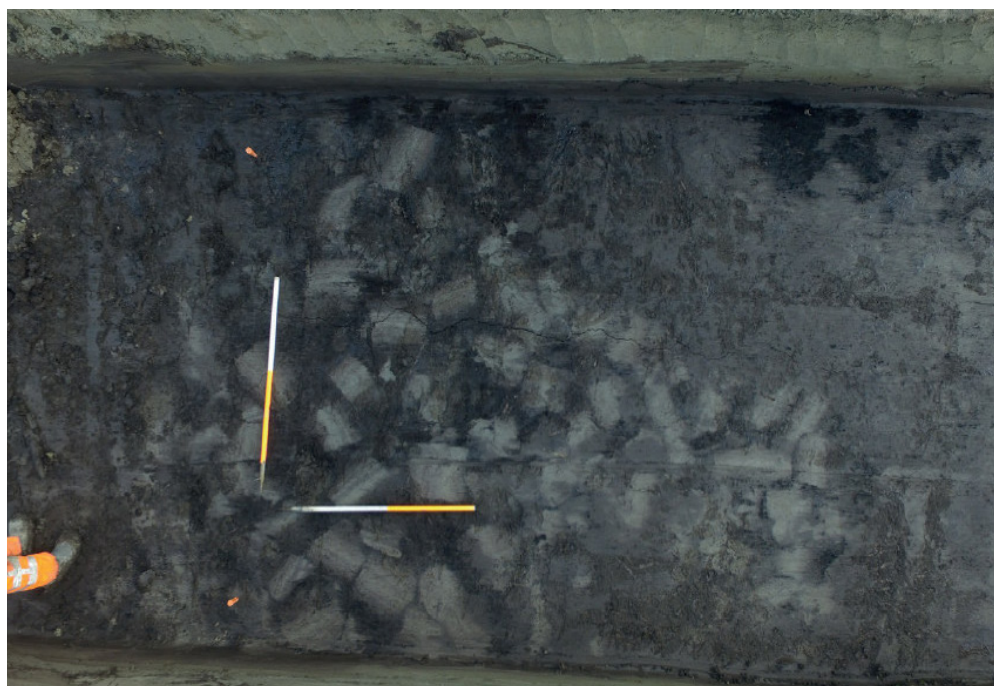
Bronstijd

Resten uit de bronstijd zijn niet of nauwelijks aangetroffen. De algemene verklaring hiervoor is dat de strandwal van Rijswijk-Voorschoten door vernatting in deze periode onaantrekkelijk werd voor bewoning. Deze vernatting hing ermee samen dat het gebied afgesloten raakte van zee waardoor het water niet weg kon. Via de eerder genoemde inbraak vanuit zee door het Gantelsysteem kwam de afvoer van overtollig water weer op gang en werd de strandwal in de ijzertijd weer bewoonbaar.

IJzertijd

Op nagenoeg alle percelen aan de Madepolderweg 41-57 zijn resten uit de ijzertijd aangetroffen in de vorm van (aardewerk)vondsten, (paal)kuilen en eergetouwkrassen. Deze resten zijn moeilijk te duiden omdat ze in de periodes erna (Romeinse tijd, middeleeuwen en nieuwe tijd) zijn aangetast.

Het is echter wel duidelijk dat het strandwalcomplex in de ijzertijd bewoond was, hier deden ze aan akkerbouw en veeteelt. Interessant zijn de sporen van plaggen en indrukken runderhoeven op de overgang van de hoge en droge strandwal naar de drassige en lage strandvlakte. We gaan ervan uit dat hier een pad was waarlangs het vee van en naar de weidegronden werd geleid. De stallen lagen op het strandwalcomplex waar de boeren samen met hun vee verbleven in zogenaamde woonstalhuizen.

Opgravingsfoto's van het perceel Madepolderweg 55-57 met links de eergetouwkrassen uit de ijzertijd, zichtbaar als donkere strepen in het duinzand, en rechts het dwarsprofiel van een diepe kuil uit de ijzertijd.

Een luchtfoto van een proefsleuf op perceel Madepolderweg 45. De plaggen zijn als rechthoekig, lichte blokken herkenbaar in de venige klei.

Romeinse tijd

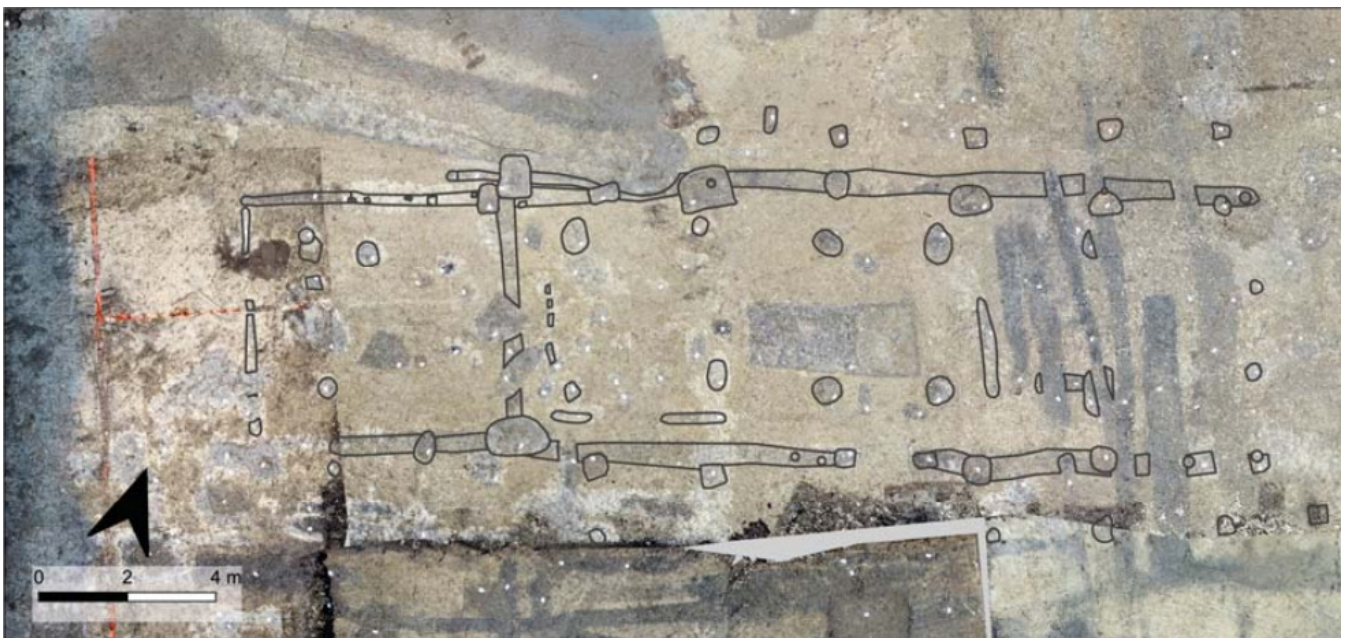
Na de overstromingen in de ijzertijd en nadat het Gantelsysteem weer tot rust was gekomen, werd het strandwalcomplex, nu grotendeels afgedekt met klei, weer in gebruik genomen. Op de percelen Madepolderweg 41-43 en 55-57 zijn plattegronden van woonstalhuizen uit de Romeinse tijd gevonden. We gaan ervan uit dat de lokale boeren zich, net als hun voorgangers in de ijzertijd, voornamelijk bezighielden met akkerbouw en veeteelt.

Maar er is nog iets bijzonders aan de hand. Aan de uiterste westrand van het onderzoeksgebied, op perceel Madepolderweg 55-57 naast de tuindersvereniging, werd een bevaarbare geul (van het Gantelsysteem) aangetroffen. Langs deze geul bevonden zich zwaar uitgevoerde opslaggebouwen en een steiger en werden opvallend veel transportamforen en grote potten voor opslag gevonden.

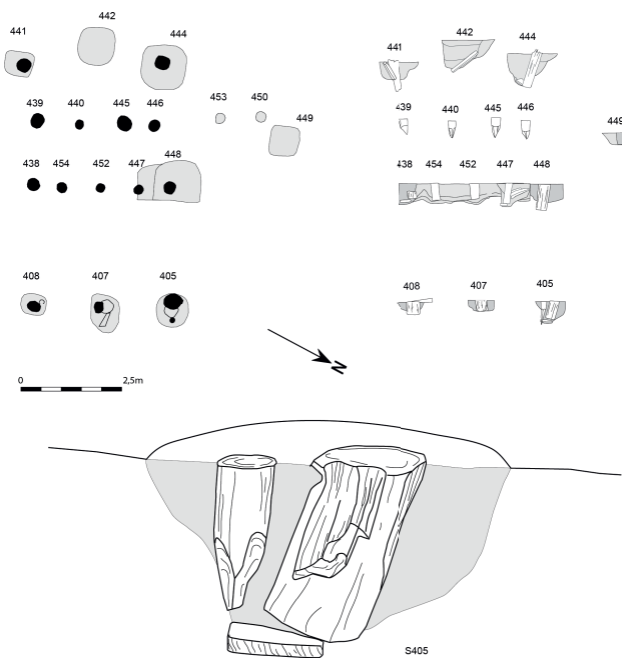
Deze combinatie van vondsten geeft aan dat er een overslaghaventje lag aan de Madepolderweg. Dat zou betekenen dat aan de Madepolderweg de lading Romeinse producten (vissaus, wijn, zout) van de boten werd opgeslagen om vervolgens via landwegen verder te worden getransporteerd. Het is een prikkelende gedachte dat de Madepolderweg het uiterste punt was dat men via water kon bereiken om bijvoorbeeld het 2,5 km noordelijker, in de duinen gelegen Romeinse fort Ockenburgh te bevoorraden.

Bijzonder is ook de grote hoeveelheid constructiehout. Een aantal stukken konden met dendrochronologie gedateerd worden en daaruit blijkt dat in één boerderij hout is gebruikt dat tussen 140-141 n. Chr is gekapt. In de steiger is hout gebruikt dat in de herfst of winter van 117 op 118 n. Chr is gekapt.

Uit de Romeinse tijd zijn ook bijzondere vondsten gedaan:

Luchtfoto de plattegrond van het woonstalhuis op het perceel Madepolderweg 41-43. De wanden zijn te herkennen aan de smalle greppels. De cirkels langs de binnenzijde van de wanden representeren grote palen waarop het dak rustte. Vermoedelijk lag het woongedeelte aan de linkerkant en het stalgedeelte aan de rechterzijde van het huis.

Links de uitwerkingstekening (plattegrond en dwarsprofielen) van een opslagstructuur op perceel Madepolderweg 55-57. In de grondsporen werden resten van de houten palen aangetroffen.

Kapfibula variant Bozum (vnr. 254).

Kniefibula met kopplaat (vnr. 356).

Vingerring Giraud type 2e.

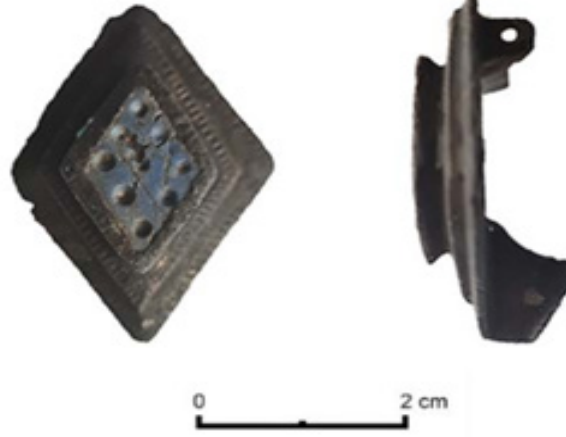

Germaanse trompetkopfibulae (links: vnr. 228; rechts: vnr.355).

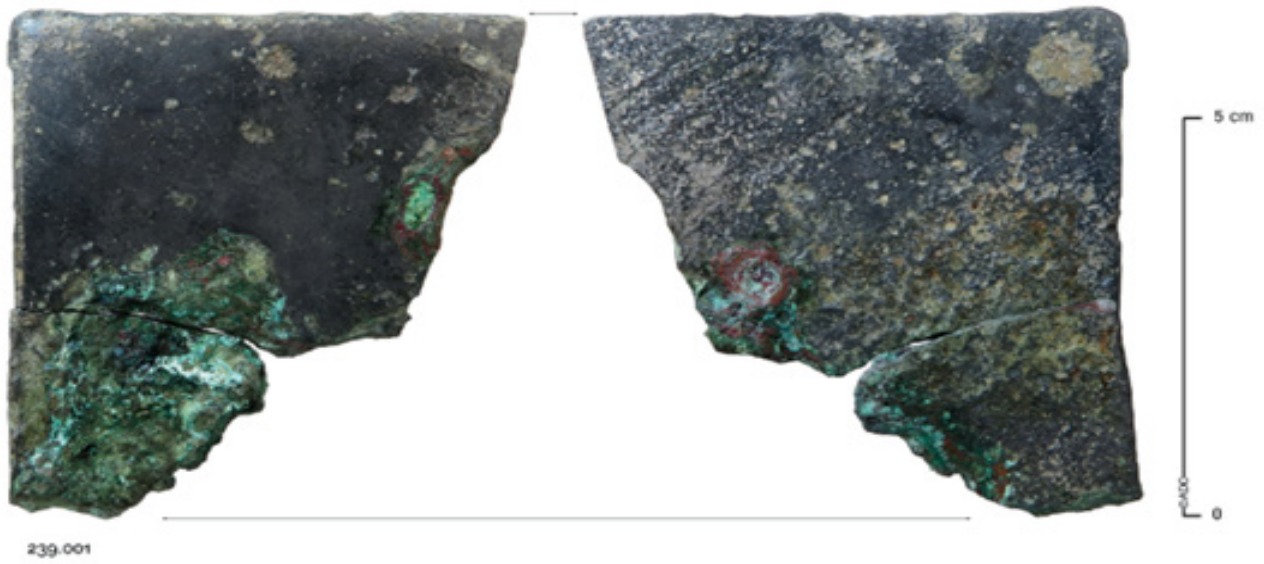

Gemailleerde schijffibula

Gemailleerde schijffibula

Fragment van rechthoekige spiegel.

Bronzen passer.

Ijzeren mes.

Geverfde beker uit waterput S175 (vnr. 455).

Weefgewichten.

Vroege middeleeuwen

Er is nog veel onduidelijk over de gebeurtenissen in de eindfase van de Romeinse tijd en na de Romeinse tijd. Tijdens de archeologische onderzoeken aan de Madepolderweg zijn geen resten uit de vroege middeleeuwen aangetroffen. We gaan ervanuit dat bewoning in deze periode zich vooral afspeelde in het duingebied op bekende vindplaatsen als het Frankenslag, Solleveld en Ockenburgh.

Late middeleeuwen en nieuwe tijd

In het gehele onderzochte gebied langs de Madepolderweg zijn resten aangetroffen uit de periode late middeleeuwen – nieuwe tijd. Op de kaart van Delfland, vervaardigd door landmeter Kruikius in 1712 voor het Hoogheemraadschap van Delfland, ligt Madepolderweg 45 in een polder met de naam 't Ma'e Blokje, ten zuiden van de Oost Ma'e Polder. Ter hoogte van het perceel is duidelijk een boerderijerf met bebouwing en boomgaarden te zien. Het terrein wordt aan de noordzijde begrensd door de Ma'e Wegh, de huidige Madepolderweg en aan de zuidzijde door de Boomawatering. Dit is een oude geul die is ontstaan bij de middeleeuwse doorbraak van het Gantelsysteem.

De geschiedenis vertelt ons dat de ontginning van het klei- en veengebied begint op initiatief van de graven van Holland in de 13de eeuw. De ontginningen werd in gang gezet door het verwijderen van de begroeiing en het graven van evenwijdig lopende sloten zo haaks mogelijk op het natuurlijke reliëf. Waar mogelijk werden bestaande watergangen (BoomaWatering) gebruikt. Haaks hierop werden weteringen gegraven die het overtollige water afvoerden. Aldus ontstond de Madepolder. Vermoedelijk woonde de heer, de ontginningsleider, die het gebied beheerde en de ontginning organiseerde in Madestein of Huis den Camp (nu bekend als de Stenen Kamer van Madestein). Hier stond een voornamelijk boerderij waarvan een deel uit steen was opgetrokken.

Door de vondsten aan de Madepolderweg 45 weten we dat de oorsprong van deze historische boerderij in de late 13de-vroege 14de eeuw ligt. De opgraving heeft resten van greppels, kuilen, waterputten, hooimijten, enkele funderingsresten en ook veel dierbegravingen opgeleverd. Bij een hooimijt (ook wel roedeberg genoemd) werden zogenaamde muizenpotten aangetroffen. Deze potten waren bedoeld om ongedierte in te vangen dat door de vorm van de pot niet meer kon ontsnappen.

Uitsnede van de kaart van Kruikius uit 1712. Het (deels) opgegraven historische perceel Madepolderweg 45 ligt recht onder de grote T. Het perceel rechtsboven, boven de L en de D, is de Stenen Kamer van Madestein.

Luchtfoto uit 2022 waarop de funderingen van de Stenen Kamer van Madestein te zien zijn. De Stenen Kamer ligt direct ten noorden van de (nieuwe) woonwijk Madestein-Vroondaal op ruim een kilometer van het perceel Madepolderweg 45.

Een muizenpot op perceel madepolderweg 45 tijdens de opgraving (links) en na uitwerking en analyse.

Waterputten vormen een vast onderdeel van boerenerven. Ook aan de Madepolderweg is een waterput opgegraven, waarvan de bekisting bestond uit twee gestapelde, hergebruikte, houten tonnen. Op de tonnen werden merktekens aangetroffen die kunnen verwijzen naar eigenaren, producenten, handelaren en vervoerders. In de waterput werd een bord van beukenhout aangetroffen.

De duigen (links) van de waterput van perceel Madepolderweg 45 met rechtsboven enkele merktekens, rechtsmidden stukken van de hoepels en rechtsonder het houten bord.

Op het erf zijn ook bijna 30 dierbegravingen vrij gelegd. Ook dit zien we bijna altijd terug bij opgravingen van middeleeuwse en nieuwetijdse erven. Uit deze dierbegravingen kan afgeleid worden dat de boerderij een gemengde veestapel had die bestond uit runderen, paarden en varkens. Het gebied langs de Madepolderweg heeft de overwegend agrarische functie tot in de 21ste eeuw behouden. De archeologische onderzoeken zijn uitgevoerd vanwege de transformatie naar woongebied.

Literatuur

Vossen, I., en R.C.A. Geerts (Red.), 2022, *Klei, zand en veen door de eeuwen heen Archeologische opgravingen aan de Madepolderweg in Den Haag*. (ADC Rapport 5800). Amersfoort.

Leije, J. van der, 2022, *Een midden-Romeins erf in de Madepolder. Archeologische opgraving Den Haag Madepolderweg 41-43*. (Archol Rapport 622). Leiden.